

Іван Паламар

**Релігійні «роздумування» галицького
селянина Тимофея Мостового
(на основі рукопису «По дорозі хлопської філософії»)**

Ivan Palamar

Religious «reflection» of Galician peasant Timofey Mostovyi (based on manuscript «On the way of people's philosophy»)

The manuscript of Timofey Mostovyi «On the way of people's philosophy» in the context of his life, thoroughly permeated by Christian righteousness, full of hard peasant labor and tireless work in the field of religion and philosophy is considered. The author's understanding of Christian truths and interpretation of the components of religious consciousness are highlighted.

Keywords: living faith, a Christian pointer, knowledge bases, religious consciousness, symmetry and triple, Multifunctionality of things, God's permission

Розглянуто рукопис Тимофея Мостового «По дорозі хлопської філософії» у контексті його життя, наскрізь пронизаного християнською праведністю, сповненого нелегкою селянською працею та невтомною творчістю у царині релігійно-філософській. Ви-світлено авторське розуміння християнських істин і тлумачення складових релігійної свідомості.

Ключові слова: жива віра, християнський дороговказ, засади пізнання, релігійна свідомість, симетричність і потрійність, багатофункційність речей, Божий допуск.

Дослідження релігійних поглядів сільських філософів є важливим аспектом вивчення ментальних основ народу. Однак, на жаль, цей аспект залишається поза увагою науковців.

Мета статті – на основі віднайденого рукопису жителя села Дмитрів (біля м. Радехова на Львівщині) Тимофея Матвійовича Мостового (1894–1986) проаналізувати його розуміння людського життя і біблійних істин.

Життєвий шлях Т. Мостового є типовим для жителів західноукраїнських земель: виріс у багатодітній хліборобській сім'ї, закінчив народну школу; у 1914 р. був мобілізований (як і батько, що невдовзі загинув) до австрійської армії, воював на Балканах; був тяжко поранений у ногу й попав у полон. Після війни Тимофей повернувся у рідне село, постійно працював у своєму господарстві та одночасно активно включився у громадське життя Дмитрова й відродженої у той час читальні «Просвіти», яку очолював місцевий парох о. Іван Боднар. У 1924 р. Т. Мостовий одружився з Катериною Парій і прожив з нею щасливих 20 років у мирі й злагоді, виховавши двох дітей – Дмитра і Марію.

Зазначимо, що упродовж усіх цих повоєнних років Т. Мостовий посилено займався самоосвітою, вивчав релігійно-філософську літературу. Односельчани стверджують, що Біблію знав він досконало. Десь на початку 1930-х років Т. Мостовий почав писати у «вільні хвилини» (роздумуючи й дивлячись на зоряне небо ввечері, вночі, удосвіта) задуману книгу «По дорозі хлопської філософії», а вже у 1943 р. завершив основну її частину (більше 1000 рукописних сторінок), до якої увійшли 14 взаємопов'язаних між собою філософських трактатів: 1) «Вроджені осуди»; 2) «Фонологія (мова)»; 3) «Фізика»; 4) «Простір»; 5) «Світло»; 6) «Механізм свідомості»; 7) «Рухи небесних тіл»; 8) «Час і Тайнство Пресвятої Тройці»; 9) «Проблема Чисел і Створення Світу»; 10) «Проблема Злих Духів»; 11) «Проблема Терпіння»; 12) «Божа Хвала»; 13) «Закони людського діяння»; 14) «Про людську Душу та її безсмертність»¹.

У листі до д-ра І. Копача автор писав, що смиренно і з чистими намірами роздумуючи про відчуті Тайни Життя, він знайшов цілу філософічну систему, яка є «живою інтегралею того всього, що тепер на Землі з людьми між людьми діється». Він зауважував, що промотором написання книжки був чинник надприродний. А спричинилися до цього його задуму, передусім, хаотичний стан сучасної філософії, збільшення у ній різних блудів, тривога за людське мислення, що дає право простим і невченим людям на нелегкі роздуми і пошуки правди. На думку автора листа, «щасливо порядкуючу силу всіх моїх думок» він знайшов у своїй «Живій вірі в Бога, у християнській католицькій вірі, греко-католицькому обряді її вислову»².

Т. Мостовий підкреслив, що його Жива віра у Бога не потребує ще якогось філософського доповнення, ніякого філософствування, бо «не філософія є печаттю такої віри, а Жива віра є її печаттю». Він зазначив, що це є його вроджена філософічна постава, яку має кожна людина. А його філософія засвідчує своїми успіхами, що лише Жива віра в Бога веде людство на вершини знання. Чи не з того відчув він велику потребу написати доступну всім апологетичну брошурку. Ця порядкуюча сила його думок, впливаючих із його Живой віри, привела його до розуміння своєї надмірної скромності (людини, що засіла до пирування коло стола Правди, який лише для неї заставлений животворною поживою). І тоді ж (ще перед написанням) зродився його «внутрішній животворний послух», який і послужив помічником у написанні твору. Під час роботи над своїм твором Тимотей пізнав, якою не тільки повчальною, але і врозумляючою є притча про Божі таланти, проблема їх одержання, кому і для кого вони даються. Він збагнув, що без згаданого внутрішнього послуху, тобто без приступлення до написання потрібної брошурки для других, він ніколи не пізнав би Правди в тій мірі, що пізнав її при других, тобто передаючи тим другим людям не своє, а Людське і Боже. Бо ясно відчув він, що треба не тільки гідно і достойно брати

Дар Божий, а й так же його передавати. Це лише одна з причин (слабенький натяк) того, що він написав не задуману апологічну брошурку, а несподівану філософську книжку.

До автора прийшло розуміння того, що філософія – це в найвужчому значенні потреба виправдати свою власну життєву поставу перед самим собою, а в найширшому – виправдати ту свою поставу і перед всіма людьми: «Очевидно, що так званий голод Правди є завжди вмістимий у згаданій моїй життєвій поставі». Мостовий був переконаний, що написана «без ересі» і цілою його «життєвою поставою і совістю розумової праці» книга стане для людей передусім дороговказом. Вважав, що після осмисленого прочитання його книги віра людини стане яснішою і певнішою. Саме про все це у той тривожний час автор повідомляв у листі до радника д-ра І. Копача, турбуючись про долю майбутньої книги. Щоправда, ще у 1939р. після приходу більшовиків він довірив познайомитися з частиною рукопису тодішньому дмитрівському пароху о. Гнатіву, писав листи іншим поважним і відомим тоді людям. Та хоч місцеві священники схвально відгукнулися про окремі прочитані частини рукопису, виявили до написаного великий інтерес і щире здивування, але ні вони, ні львівські духовні особи та світські філософи не допомогли авторові у друкуванні рукопису (1943р.), зважаючи передусім на воєнне лихоліття (після війни та праця знадобиться), а дехто подумав певно, що «селянин-хлібороб не може дати того, що не може»³.

Але з ходом часу невблаганно прийшли нові лихоліття, ще більш несприятливі для цих рукописів завершеної пізніше праці (більше 1500 сторінок), які й далі переховувалися у старенькому чемодані на горищі серед різного мотлоху. У 1944 р. у львівському шпиталі померла дружина Катерина. Т. Мостовому напередодні приснився недобрий віщий сон. Наступного дня він запряг коні і поїхав підводою до Львова, та не застав дружини живою - її вже навіть встигли похоронити. Тоді він наполіг, щоб дозволили викопати покійницю з могили і поховати дома. Про свої відчуття й переживання під час подорожі з покійницею додому (розмови з пташками і рослинами, деревами, полями і небесами) згодом Тимотей описав у щоденнику.

Розповідають також, що під час війни Мостовий переховував на горищі своєї хати єврейську сім'ю, яка потім виїхала до Ізраїлю, часто писала звідти вдячні листи своїм добродійникам.

У 1945 р. Т. Мостовий одружився з Євдокією Музикою (яка народилася у день першого вінчання Мостового), мав з нею шестеро дітей. Працював він у місцевому колгоспі помічником бригадира огородньої бригади. У вільний час продовжував вести щоденники, а також у окремих зошитах записував сни та їх тлумачення, пояснення взаємовідносин місцевих людей.

У релігійно-філософських трактатах Т. Мостового у всій широті й глибині (на рівні молекулярному і космічних величин) різносторонньо розглянуто природу світу і його явищ, речі та їх властивості, людське життя і безсмертність душі, діяння людей, розум і механізм думання – на основі логічного аналізу християнського вчення, засад віри, роздумів про Час, Простір, Вічність. Там стверджується, що «як багато можна скористати, пізнаючи правильно дороги, якими розум ходить..., контролювати і регулювати свої почуття (для спільного добра), пізнаючи їх природу...». Він ставить безліч питань і намагається пізнати відповіді на них⁴.

Можна висловити припущення, що цей сільський філософ-богослов був ознайомлений із різними релігійними віруваннями і намагався ув'язати їх із своїм греко-католицькою конфесійністю. «Бо коли прийшлося нам підняти свій погляд на Бога, - пише автор, - нам вже не треба було запитувати, котра з існуючих чи колишніх релігій на Землі, найвірніше Бога представляє?» Багато інших роздумувань Т. Мостового, ймовірно, відбувалися вже під впливом секуляративних настроїв, які принесла у Галичину Радянська влада. Тому він, наче полемізуючи з матеріалістичними підходами до розуміння світу, стверджує, що віра, «навіть коли ми її вважаємо за «чисто психічний акт» – це щось набагато ясніше і певніше, ніж так зване «знання».

Заперечуючи характерну для атеїстів тезу про відсутність доказів існування Бога, яку Т. Мостовий вважає «відходом з правильної дороги думання», бо є багато доказів існування Бога, як багато речей і їх елементів», він відносить себе до категорії «пізнавачів Бога». «Наше завдання, - пише автор, в тім, щоб працюю розуму дороблюватись чимраз яснішого розуміння Бога. Люди тисячоліттями давали один одному такі докази[...]. І кожне людське покоління мало одну свою нагоду дивитися на докази існування Бога. Однак навіть ті самі докази, але при кожній іншій нагоді, набирають своєрідного ефекту впливу на людину і тому свідомість релігійна (тобто інтимний зв'язок з Богом) двох, навіть недалеких людських поколінь, може так відрізнятись одна від одної, що навіть не сниться їм, як дуже близько Бога може людина з живою вірою стати, і тут, із Землі, просто дивитися на Нього, та як людина з мертвою вірою може віддалитися від Бога дуже далеко, так що їй і сліда Божого вже ніде не видно... Але ця людина з мертвою вірою все ще думає, що вірить у Бога»⁵.

Варто пригадати, що останні роки життя Т. Мостовий жив в умовах радянської матеріалістичної ідеології, яка відкидала Бога. І природньо, що він із позиції глибоко віруючої людини намагався відповісти на питання, чому Бог допускає перемогу атеїзму: «Речі й елементи є багатофункційними і коли бачимо «життя» філософії «безбожної», то повинні знати, що це є допуск Божий (а не Воля Божа), але допуск не лише можливий, але й потрібний, як і всякий інший

Божий допуск. Коли на Божім Світі бачимо зло, то це не є доказом якоїсь абсолютно неминучої конечності, якоїсь Божої безсильності чи недосконалості. У своїй багатофункційності зло сповняє хоч одну функцію, що Божому порядку речей підмогає, а тим самим воно є потрібним допustom Божим»⁶.

Простежуючи історичний розвиток науки в обґрунтуванні існування Бога або у його запереченні, Т. Мостовий висловлює думку, що віра в існування Бога або невірство не залежать виключно від доказів існування Бога, а радше від свободної людської волі. І тому *кожна людина носить у собі свої поняття про Бога*. Далі автор скромно зауважує, що і він мав нагоду появитись у Всесвіті і «застав там велику бесіду про Бога, бесіду людей і речей... У цій бесіді беруть участь навіть глупота, невігластво і брехня, оці великі і страшні розколини у гармонійному укладі зв'язку речей [...]. Одночасно з нагодою відчули потребу і нам побесідувати про Бога [...]. Так появилася і моя хлопська філософія [...]»⁷.

Автор звертає увагу й на інші помилки, властиві для багатьох: «коли думаємо, що наші пізнаючі сили (тобто розум) є замалі, щоби вповні заспокоїти не то вже нашу цікавість, але навіть нашу потребу»; «...коли думаємо, що віра не є інтегралом пізнаючих сил, що «розум» і «віра» – це якісь дві відмінні дії, що вірою можна огорнути більше речей, ніж розумом»; «коли твердимо, що є знання з віри і знання з розуму і, що знання з розуму є ясніше, а знання з віри – якесь мутніше». Він вважає, що люди помиляються, коли думають, що Бог дав їм силу ставити питання, та не дав сили відповісти, і тому думають, нібито Бог домагається від них вірити у щось, чого не можна ніяк зрозуміти. Тому, на думку Т. Мостового, ми кажемо, що Бог є Сотворителем Простору і Часу, хоча не розуміємо того, що говоримо, бо ж «можемо уявити собі буття без всіх знаних нами речей, але буття без простору і часу уявити не можемо»⁸. При цьому автор просить не забувати, що Бог є *живий*. Тобто, чи перед сотворенням була якась буттєва реальність, але вона не є Бог? Що вона існує побіч Бога, вона дотикається до самого Бога, але вона не є ані Божою істотою, ані інтегралом Божої істоти? Очевидно, що те «щось» мусить бути гідне своїми прикметами, своїм буттєвим становищем. По природі те є зовсім іншим від Бога, має бути хоч одним елементом освячене з прикметами Бога, ніяк не мати ворожих Богові властивостей. «Щось» мусить бути вічне як Бог, бо коли б не було вічного, то мусило б бути сотворене. Деякі філософи, ототожнюють Бога з природою, бо не признають ніякого Буття зовні Бога... Але ми говоримо про Бога *живого*⁹.

У трактаті підкреслено, що Бог є паном нашого пізнання, наших пізнавальних сил. «Адже ми дістали від Бога все, навіть дороговказ та місце для власного акту творення. Він дав людині силу ставити запитання і відповідати. Нам не заборонено, а навіть уможливлено вникати в суть речей. Почуття розумної покорі ніколи не веде до перебільшення оцінки своїх сил. Божа поміч,

або Боже дозволення, або навіть Боже покликання є умовою успіху філософії у послідовності твердження «Бог – є»¹⁰. Тому, на його думку, треба уважно осмислювати поради св. Євангелія у справі людського пізнання, бо людська природа може зрозуміти життя Бога та його прикмети лише глибиною почувань і віри. Взірєць для розуміння – лише у нас самих, ми є Образом і Подобою Бога, що є невичерпним і неможливим для повного пізнання.

Цікавими є «роздумування» Т. Мостового про проблеми передавання іншим того, що відкрилось йому. Світоглядні переконання кожного він порівнює із будівлею, а відмову від них – із тим станом, який переживає людина, коли завалюється будинок, у якому вона мешкала. При цьому зауважує, що страждаємо ми не через втрачену нетривалу споруду, а задля марно страченої праці, витраченого Часу. Тому при передачі своїх думок, вважає автор, треба насамперед віддати честь чужим думкам, намагатися допомогти, чи «по змозі докінчити комусь його власну будівлю». У таких «роздумуваннях» Т. Мостовий декларує наміри своєю «Хлопською філософією» не валити будівлі чийось переконань, а тому буде використовувати доробок своїх попередників. Водночас він висловлює думку, що людина ХХ віку називає по ширості наукою, культурою і поступом величезну будівлю переконань.

У його розумінні історія філософії – це історія проникання людської думки в суть речей, але успіх того є можливий лише за тою Божою вказівкою: «Постає перед нами та правда, що люди, живучи в юному повнолітті людства, вірою пізнали вже ту правду, яка щойно нині об'являється нам на філософській дорозі». Отже, сила інтимного зв'язку людини з Богом є можлива в однаковій мірі завжди, без огляду на вік людства.

Т. Мостовий зазначив, що для філософського пізнання речей завжди треба триматися провідної нитки *симетричності* і в кожній єдності шукати утаєної потрійності. Адже кожна річ дійсності свідчить про себе сама та властивим їй способом і є доступна пізнанню через її прикмети. А частину можемо пізнати лише з оглядом на цілість, до якої та частина належить¹¹. Він досліджує Всеобіймаючий принцип симетричності, зауважуючи, що вічні речі - Бог, Простір і Час - проникненні Таємницею. І тому не можна показати людям ходу своїх думок, а лише результати цього ходу. Автор застерігає, що його «Хлопська філософія» теж не є «вїмком з того правила»¹².

Певну увагу у своїх рукописах Т. Мостовий приділяє з'ясуванню сутності «*утаєної Тройці*»: «[...] Велика таємниця Всеобіймаючого принципу симетричності розкрилася нам у поклоні Богові, в святій Тройці [...]. На його думку, людина як окрема сутність і людство назагал покликани Богом до вічного життя «на Образ і Подобу Життя Пресвятої Тройці»¹³. Намагаючись збагнути космогонічну сутність Трійці, він висловлює думку, що потрійність усіх поібностей

(«одностей») Всебуття як Божого сліда – це порядок буття всіх речей, всіх залежних від Бога і тому своєю природою посвячених з Богом.

Втаємничену потрійність буття Т. Мостовий розв'язує через поєднання поняття *Простору, Часу і Бога*. По-сільському роздумуючи над цими складними філософськими поняттями, він прийшов до висновку, що ці категорії і є самим Богом, і тому людина в силу слабкості своєї віри ще не може досягнути їхньої масштабності – з рацій «звичайного» здорового хлопського розуму, не вільно нам питати чи простір має якийсь зв'язок з Богом. Автор багато роздумує про прикмети Простору і висновує, що Простір є інтегральною половиною найбільшої Симетрії Часу. Також він вважає, що Час свідчить про існування Бога, а пізнання Часу – це повне філософське пізнання Бога – з Божої ласки. На його думку, коли б релігійна свідомість була досконалою, то поети могли б оспівувати Простір як Божу Ризу і Божу Обитель. Такої ж думки він притримувався і відносно категорії Часу, вважаючи її абсолютною чистотою – могутньою, непорушною, незмінною. При цьому у рукописі сільський філософ розділяє в часі «окремо елемент простірний і окремо елемент Божий»¹⁴.

Інтимний зв'язок людини з Часом, на думку Т. Мостового, є майже тотожним до її зв'язку з самим Богом. «І слабеньким є той зв'язок, пише автор, у той людини, що має Часу забагато. А наймізерніший інтимний зв'язок з Богом має та людина, яка щодо часу є зовсім байдужою (їй все одно чи її час минає на поважній роботі, чи марно, на дурницях, чи День її туземного життя ще перед полуднем, чи може вже перед вечером). Життя таких типів людей не гармонізує з Божим законом буття, тобто з природним укладом речей». У його розумінні інтимний зв'язок з часом знаменує цілі суспільства, покоління, історичні періоди, тобто є показником релігійної свідомості згаданих цілостей.

Роздумуючи над поняттям Простору, сільський філософ прийшов до висновку, що Простір не може бути сотворений, але є вічний як Сам Бог. Відповідно час є безпосереднім відчуттям існування Бога і є душею найпершої і найбільшої Симетрії Всебуття, однією половиною якої є сам Бог, а другою – Простір, а разом із Часом («як явною одністю») Простір і Бог є для нас утаємниченою потрійністю. У розумінні Т. Мостового, Простір є Інтегралом Часу, тої неоднорідної симетрії, в якій половина – Простір, друга – сам Бог. Крізь Простір Іде Господь Бог, Вседержитель, Іде Вічним Своїм Простолінійним Тріумфальним Походом, а наше непомильне і безустанне відчуття часу є саме якраз відчуття того Походу і його природи¹⁵.

Піддаючи сумнівам «мізерні поняття» науки про час (що часу нема, він умовний, є четвертим виміром простору, що він є лише тривалістю речей, про безконечність часу як вічності), він висловлює думку, що час є той і такий, що не дається фальшиво зрозуміти. Т. Мостовий зазначив, що ми ніколи не

обмежені ні в нашому розумінні своїх почуттів-відчужень, коли віримо і кажемо, що Бог є вічний. Ми і далі будемо так вірити, бо ж Час не є тотожний Богові, але та віра буде далеко ясніша і певніша, чим дотеперішнє наше знання. Так само не є ми обмежені, коли кажемо і віримо, що Бог є Творцем Всесвіту. При цьому в одному ми помиляємось, хоч зовсім невинно, коли думасмо, що Бог є Сотворителем Простору і Часу, в такому значенні, що й усього «решти», що не є ані простором, ані часом, тобто усього видимого матеріального світу і світу нематеріального (духовного).

Іншою цікавою думкою Т. Мостового є теза про те, що людство удостоїлося ще одного *Об'явлення* – «філософічного», при цьому він вважає, що Боже Об'явлення відбувається по-різному у різні періоди розвитку люства: «Бог об'являвся людству в його дитячих днях одним способом, іншим – коли людство стало підлітком, ще іншим об'явився Бог, коли людство дійшло до свого юного повноліття, іншим – тепер, коли дійшло воно до своєї життєвої зрілості. Дозріло людство не лише у своїй силі, але також у своїй великій гріховній немочі, дозріло у своєму довгому, свобідному, болючому досвіді до того, щоб з розумною покорою і сльозами жалю та радості, з великою і непроминаючою вдячністю при Божій допомозі піднятись, ідучи по праведній дорозі до своєї мети – творити на землі подобу Царства Небесного у любові і Божій хвалі». При цьому автор вважає, що це «не значить, що люди, життя яких було інтегралом дитячого віку люства були від нас менше здібні, менше культурні та були щодо свого власного буття менше поважно настроєні. Але це значить, що людина, як і всі Божі речі, у своїй багатофункційності входить як інтеграл у збірні єдності» (як родина, товариство, громада, держава, як також і єдності чисто фізичні) і через те стає учасником радощів, болів та потреб тих же єдностей. «Людство – це також збірна єдність, покликана до життя Богом, для Божих намірів. І подібно, як кожен день поодинокі людини у якійсь мірі відрізняється від інших днів радощами, болями та потребами, ніколи не змінюючись в основному, так і кожна доба люства завжди приносить щось нове, що є неповторним здійсненням Божих намірів, хоч основа радощів, болів та потреб люства є все одна і та сама».

Посяднання проблеми Триєдиного Бога, Божого Об'явлення і науки виражено у наступному баченні Т. Мостового: «Можемо подивуватися, що стільки віків і серед таких нужденних обставин Християни так ясно і виразно, так гаряче сповідували Те, чого не розуміли, сповідували одного Бога, але в трьох Особах. І оцей «математичний нонсенс» сповідували вони вже після оформлення математики як найновішої науки, як взірця всіх наук. Насувається багато висновоків. Насамперед, постає перед очима не лише Боже походження Об'явлення з наукою про Пресвяту Трійцю, але разом з тим основа та існування утасної

потрійності в самій людині, як ця потрійність уможливила ту науку прийняти. З вірою в одного Бога в трьох Особах сповідує людина подвійну математику, а певність правдивості того двоякого числа лежить у глибинах почувань як прояви, відбитки природи людини¹⁶.

Не менш самобутньою є думка Мостового про великого значення людського *пізнання святості Бога*. «Уявімо собі, - пише автор, - картину розбурханої повинню ріки, де з людьми тонуть не лише їх проминаючий успіх туземного життя, але також і їхня несвідомість та нужденне поняття життя вічного. Люди не знають святості Бога, а лише можуть розуміти, що святість Бога є більшою від тої, про яку вони знають. І так само є з кожним нашим поняттям про всі прикмети Бога, коли приходить про них говорити. Абсолютно нерухома знана лише одна річ – Простір, а рухливі речі – це усі Божі Твори»¹⁷.

Опираючись на текст Святого письма «Я є Христос – Син *Бога Живого*», Т. Мостовий закликає, щоб із християнською покорою, відвагою і вірою «отворити свідомість нашу ключами Святого Христового Євангелія і прийняли Його Благість про Пресвяту Трійцю, щоб заграла наша кров у жилах весняним потоком, щоб любов пливла – свята, без порока – це найсуттєвіша прикмета. Тої прикмети Бог уділив і своїм Творам. Зрозуміти життя Бога можемо лише глибиною почувань і віри. А взірець для розуміння є лише у нас самих, що «сьмо Образом і подобієм Бога»¹⁸. Він зазначає, що лише живою вірою Людини відмикаються двері до скарбниці її душі.

Ще одна проблема, яку піднімає Т. Мостовий у своїх філософії, це співвідношення матерії, душі і людського тіла.

Скільки разів, – запитує він, – людина негармонійним своїм діянням порушує лад свого тіла, стільки разів душа тої ж людини знову щораз преспокійно той лад повертає аж до меж можливого? Тіло росте й старіється під владицтвом душі, а не людини. Душа визначає сонний відпочинок, дозволяючи людині сон відсунути, але не усунути. Людина може повести своє тіло на руїну. Розірвати ланцюг цих неправильних вчинків людини можна, на думку автора шляхом «визволення», під яким він розуміє відчуття «гармонізації діянь людини з діяннями своєї душі». Далі він стверджує, що таке визволення мусить бути всеохоплюючим, бо через таку гармонізацію досягається гармонізацією світу. Таким чином, людська душа постає у світогляді Т. Мостового як Інтеграл Особи, що представляє собою гармонізовану цілість душі й тіла. Умовою буття такої Особи, за Мостовим, є «існування в упорядкованому Світі Божому», тобто тоді, коли «підтримується здоров'я тіла тої людини, бо душа людини утотожнюється з нею і всю вину і заслугу її пересвоює на себе в кожній такій хвилі часу, коли хтось занадто порушить пізнавальний символ тої Душі (тобто тіло тої людини). Тоді обидві пізнавальні функції безповоротно перериваються і підсилюють собою пізнавальні функції інших людських осіб»¹⁹.

При цьому Т. Мостовий константу, що гармонії такої досягнути дуже важко, бо здебільшого «багатофункційна матерія в людському тілі заслонює» душевне перед людиною, а людське - перед душею. «Матерійна заслона в нашому тілі є для душі нашої ніби найгустішим серпанком». Плач жертви гріховної повідомляє тоді душу нашу, що під тим серпанком діється велике нещастя. І тоді наша душа починає терпіти терпінням праведних, у той час як ми терпимо терпінням грішних²⁰. Душа закінчує своє пізнання на Землі і бачить, що немає сенсу далі утримувати свої пізнавальні символи в людському тілі. Бо місце перебування людини на Землі є для неї місцем проби і тут кожне вільне діяння супроводжується заслугою або провиною. Тому автор скрупульозно простежує, як матерія у тілі людини узгоджується із терпінням людської душі і послухом людини своїй душі.

Автор «хлопської філософії» вважає, що станом людини керують три сили (за визначенням Т. Мостового – «гони»): 1) голод; 2) статевий потяг; 3) Правда. А вплив цих вільних діянь (добрих чи злих) позначається у людському тілі її Тілі. Для досягнення гармонії матерії, душі і тіла головна роль відводиться Правді, шляхом якої здійснюється постійна передача інформації про стан праведності людини для душі і про стан справедливого діяння її душі – для людини. Т. Мостовий висловлює переконання, що роль Правди в інтеграції людини в творчо-будівельну чинність її душі буде колись використовуватися людством для оздоровлення і продовження життя. У зв'язку з цим він проголошує гасло «Через праведність життя – до здоров'я тіла».

Далі у своїй хлопській філософії автор простежує, як відбувається реалізація фізіологічно пізнавальних тілесних символів інтегралів душі – волі, розуму і сили та як взаємодіють душа і матерія з часом. При цьому він звертає увагу на мізерність наукового доробку у розумінні душі і заперечує трактування душі як людської психіки. Хоча дехто і бачить єдність матерії і душі під час життя, але не розрізняє складових цієї єдності, як бачать воду, але не вирізняють її складові – кисень і водень. На думку автора збагнути сутність душі можна лише тоді, коли визнати, що душа є тотожна з людиною після смерті людини, але не є з нею тотожна під час життя на Землі.

«Ми йдемо у життя вічне крізь смерть, не ігноруючи її. Людство просвітлене Божою ласкою, побачило у смертній руїні людини її безсмертну Душу. Тим воно і врятувало людині ясний погляд на її живучість, на її безсмертність, даючи їй спромогу в її понятті душі умістити і охопити себе саму з усім своїм інтегральним доробком». «Душа бачить через пізнавальні символи своє походження від самого Бога, бачить свого Творця, плаче від радості, у своїй творчості хоче бути подібною до Бога»²¹.

За життя кожний вчинок людини вносить зміну у можливості душі, тому душа не є байдужою до вчинків людини. Однак людина, збившись зі своєї властивої

дороги до Бога, роздрібнює повноту вартості кожної хвилини свого існування на Землі на моменти і періоди вартісні, маловартісні і безвартісні, які обраховуються в еквіваленті до своєї гармонізації²².

Пізнання душевне є сповнювальним, а пізнання людини – доповнювальним. Людська мова, словесність, культура жестів і міміки, письмо, мистецтво, а навіть у якійсь мірі різні винаходи – все це є власними символами людини, збудованими нею у пізнавальній потребі. Воля душі людської очікує, щоб людина сповнила Землю Божою хвалою. Бо не душу сотворив Бог на Землі, а людину з душею. Тому доля людини стає долею душі. Т. Мостовий вважає, що і природу людської душі її безсмертність можемо належно пізнати лише у світлі живої віри в Бога (керуючись головними засадами пізнання, поглядаючи на своє буття з оглядом на цілість Всебуття, пояснюючи потрібними нам аналогіями і подібностями)²³.

Т. Мостовий стверджував, що Світ знає Абсолютну Правду «так далеко і так ґрунтовно, що знає навіть про існування Внутрішньої Таємничої Живучості Пресвятої Тройці і знає те, що про Зміст Тієї живучості ніхто ніколи нічого не довідається. Світ знає Бога всесторонньо і докладно». А людський організм своєю «внутрішньою Правдою» відкриває «Правду Всесвітню», бо перша є слідом, образом другої²⁴. І цю Правду упродовж усього життя намагався сумлінно пізнати Т. Мостовий шляхом величезної праці свого розуму й духу, невтомно ідучи «по дорозі хлопської філософії».

Одного дня, зранку, Тимотей Мостовий попросив дружину Євдокію (як вона згадувала вже потім) приготувати йому свіжу білизну, а сам помився й сів за стіл, поклавши перед собою кілька аркушів чистого паперу, ручку. Після недовгої задуми чоловік почав неспішно і старанно щось писати своїм акуратним дрібним почерком. Пізніше він згорнув написане в трубочку і попросив дружину зашити той згорток у поясі нижньої білизни. Після того він переодягнувся і ліг на лаву, ніби для відпочинку, а через кілька хвилин його вже не стало. Так відійшов у вічність безумовний трудівник на ниві хліборобській і християнської філософії.

Селянська філософія Т. Мостового є зразком Божого Одкровення, в якому розглядаються складні категорії: Бога як Чистого Духу і життя Духа людського як життя самого Бога; роль матерії в тілі, яка з'єднує дві «свобідні особи» – людську і душевну; прояв Триєдиного Бога через Простір і Час тощо. Виклавши у своєму рукописі оригінальні погляди, автор застерігає від того, щоб його думки не сприймали як нову ересь і заспокоює «правдиво віруючих», що він також є глибоко віруючим у Бога.

¹ Лист Т. Мостового до радника д-ра І. Копача від 25 квітня 1943 р. // Рукописи Т. Мостового. – Приватні колекції. – С. 2.

² Там само. – С. 6.

³ Там само. – С. 23.

- ⁴ Там само. – С. 23.
- ⁵ Мостовий Т. Про матеріїні субстанції// Рукописи Т. Мостового. – Приватні колекції. – С. 9.
- ⁶ Там само. – С. 76.
- ⁷ Там само. – С. 6 ;
- ⁸ Там само. – С. 20.
- ⁹ Там само. – С. 21-22.
- ¹⁰ Там само. – С. 9.
- ¹¹ Мостовий Т. Про матеріїні субстанції// Рукописи Т. Мостового. – Приватні колекції. – С. 3.
- ¹² Там само. – С. 30-31.
- ¹³ Там само. – С. 35.
- ¹⁴ Там само. – С. 40
- ¹⁵ Там само. – С. 19.
- ¹⁶ Там само. – С. 37.
- ¹⁷ Там само. – С. 60-69.
- ¹⁸ Мостовий Т. Час і Таїнство Пресвятої Тройці // Рукописи Т. Мостового. – Приватні колекції. – С. 14-16.
- ¹⁹ Там само. – С. 318
- ²⁰ Мостовий Т. Про Людську Душу та її безсмертність// Рукописи Т. Мостового. – Приватні колекції. – С. 314.
- ²¹ Там само. – С. 336.
- ²² Там само. – С. 346.
- ²³ Там само. – С. 4.
- ²⁴ Там само. – С. 83-85.